

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A183 Kleine Mantelmeeuw² *Larus fuscus*, broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Kleine Mantelmeeuw in de hoedanigheid van broedvogel. Naast het voorkomen als broedvogel is de Kleine Mantelmeeuw doortrekker in groot aantal en wintervogel in klein aantal in Nederland. Het broedbiotoop van de Kleine Mantelmeeuw beperkt zich vrijwel geheel tot kustlocaties, al kunnen broedgevallen tot diep in het binnenland plaatsvinden. De nestplaats is gelegen in het open duin en op schorren/kwelders, industriegebieden, opspuiterreinen en eilandjes in afgesloten zeearmen, tegenwoordig ook op daken van gebouwen en sluizencomplexen. De soort broedt vaak samen met Zilvermeeuwen, maar bezet dan binnen de kolonie de meest grazige en vochtige delen. De kustbroeders foerageren op zee vaak achter vissersboten op visserijafval (platvis, kabeljauwachtigen en andere bodemvissen) en zelfstandig (zwemkrabben, haringachtigen, zandspiering, horsmakreel). Verder zoekt de Kleine Mantelmeeuw ook voedsel aan de kust in aanspoelzones, in het binnenland op gras- en bouwland en op waterzuiveringsinstallaties en vuilnisbelten. De soort foerageert tot op zeer grote afstand van de kolonie, doorgaans binnen een straal van 135 km van de kolonie, maar afstanden tot 200 km zijn ook bekend. Onze broedvogels overwinteren in de Atlantische kustgebieden van Frankrijk tot Marokko en in de westelijke Middellandse Zee. In Nederland broedt naar schatting 35-40% van de geschatte Europese broedpopulatie.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerende landelijke doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van 43.000 paren.</i>	43.000 paren*
Voorgestelde nieuw landelijk doel voor 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 13.000 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	13.000 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	13.000 paren
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	92.000 paren

* In 2015 is het landelijke doel, zoals vastgesteld in het Natura 2000-doelendocument (ministerie van LNV 2006) bijgesteld van 90.000 naar 43.000 paren. Hoe de bijstelling naar 43.000 paren inhoudelijk is beargumenteerd, is niet bekend (van Kleunen et al. 2017).

Voorstel voor regionale opgave

Het huidige aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Omdat er voor de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is (het verschil tussen de huidige populatieomvang (2015-2020) en de gewenste populatieomvang in 2050), is er ook

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. De rijkswateren (45%), Zuid-Holland (28%) en Noord-Holland (12%) zijn de belangrijkste regio's voor de Nederlandse broedpopulatie van de Kleine Mantelmeeuw. In elk van de overige regio's bevindt zich minder dan 10% van de landelijke populatie.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	41.000	45%	n.b.	6.000
Zuid-Holland	26.000	28%	stabiel	3.700
Noord-Holland	11.000	12%	stabiel	1.500
Zeeland	9.000	9%	matige afname	1.150
Friesland	4.000	4%	matige afname	500
Noord-Brabant	450	1%	sterke toename	150
Overige regio's	230	elk <1%	-	behoud broedlocaties
Landelijk	92.000	100%	matige afname	13.000

Prioritering

De Kleine Mantelmeeuw bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding. Verjaging van Kleine Mantelmeeuwen in de grote havengebieden van de Zuidwestelijke Delta kan leiden tot vestiging in bestaande broedgebieden van kustbroedvogels elders in de Delta, met negatieve gevolgen voor die soorten door predatie en verdringing of vermijding (Schekkerman *et al.* 2021). De precieze omvang hiervan, en in hoeverre dit conflicteert met andere landelijke doelen of gebiedsdoelen, is niet bekend.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is toegenomen ten opzichte van de periode 1973-1977. Het aspect verspreiding wordt dan ook als ‘gunstig’ beoordeeld. De huidige populatieomvang (2015-2020) ligt met 92.000 broedparen ver boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1). In combinatie met een toename van de aantallen op de lange termijn (tabel 2, figuur 1) leidt dit tot een gunstige beoordeling van het aspect populatie. Het aantalsverloop hangt in belangrijke mate samen met veranderingen van visserijbeleid. In de loop van de vorige eeuw heeft de Kleine Mantelmeeuw geprofiteerd van de moderne boomkorvisserij waarbij enorme hoeveelheden visserijafval werden geproduceerd. Aan het eind van de vorige eeuw werd deze vorm van visserij steeds meer aan banden gelegd en het overboord gooien van ondermaatse vis is steeds verder gereduceerd (Camphuysen 2013). Slechte broedresultaten door voedselschaarste spelen een belangrijke rol in de stabilisatie van de aantallen aan het begin van deze eeuw (Koffijberg 2018) en vermoedelijk ook de recente afname. Daarnaast spelen ook andere ‘onnatuurlijke’ processen een rol in met name het Deltagebied, waar de massale bestrijding door eieren rapen in het belangrijkste bolwerk, het Rotterdamse havengebied, merkbaar worden (Boele *et al.* 2021). De omvang en kwaliteit van het leefgebied zijn voldoende om het aantal paren op een gunstig niveau in stand te houden. Ondanks de matige afname van de populatie op de korte termijn is het toekomstperspectief als ‘gunstig’ beoordeeld. Knelpunten die de levensvatbaarheid van de populatie in Nederland op termijn in gevaar brengen worden momenteel niet verwacht. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel tevens als ‘gunstig’ beoordeeld.

Nadere onderbouwing GRW⁵

De Kleine Mantelmeeuw was bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directive Value, DV) een regelmatige broedvogel in Nederland en is daarmee geen ‘nieuwkomer’. De populatieomvang gedurende de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn weerspiegelt een gunstig niveau: er was geen sprake van een langjarige consistente doorzettende afname rond de inwerkingtreding en de soort werd niet als ‘depleted’ beschouwd (zie box 1), hij stond niet op de eerste Rode Lijst voor vogels en de populatieomvang bevond zich boven de kritische populatiegrens van 6.000 paren. De DV is daarom bepalend voor de GRW. Uitgaande van de populatieomvang gedurende de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 wordt de GRW bepaald op 13.000 paren (gemiddelde periode 1978-1982).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	92.000 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	matige afname (-1,7% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	matige toename (4,2% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	DV	13.000 paren

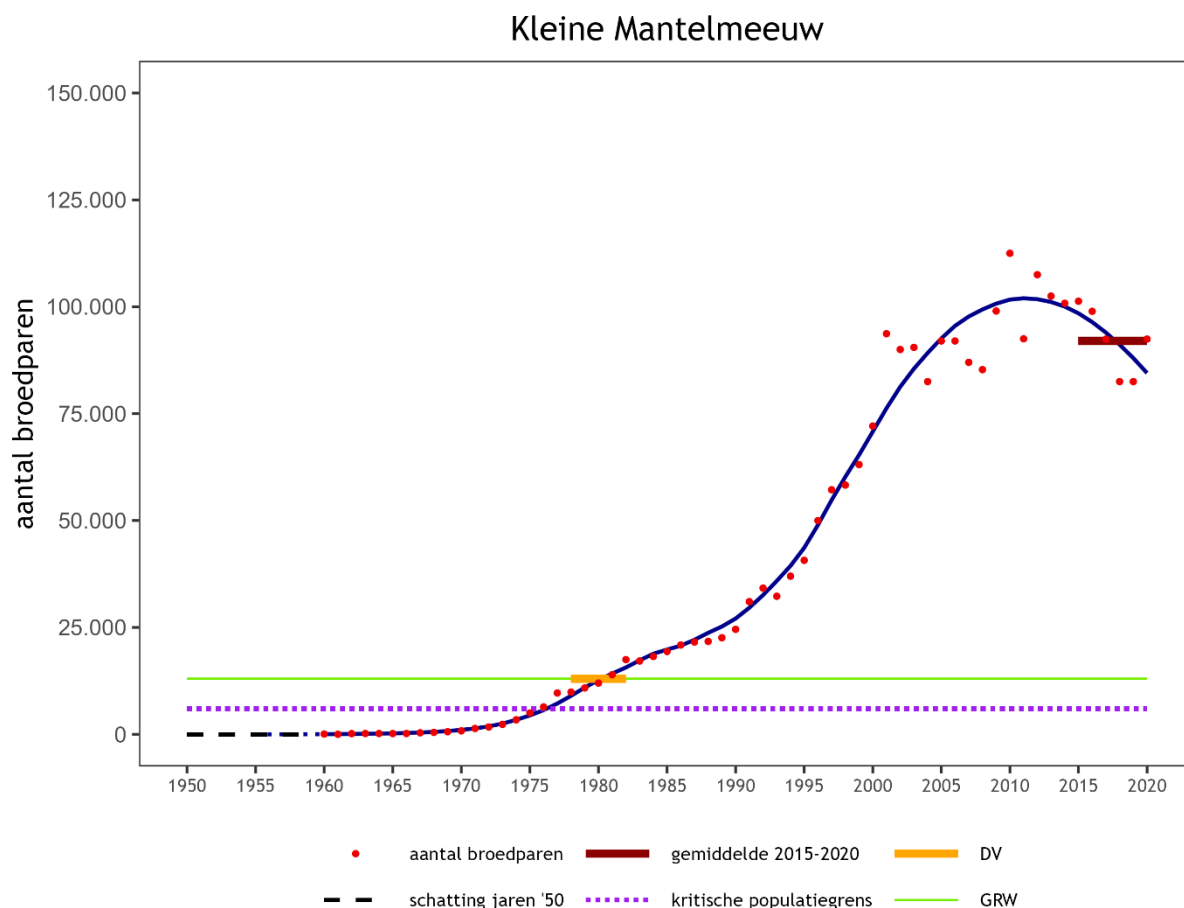
⁵ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.1 (bepaling GRW) en indien van toepassing figuur 5.2 (bepaling EGR) worden gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor broedvogels?

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Daarom wordt eerst gezien of de populatieomvang zich toen op een gunstig niveau bevond. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 jaar aangehouden: de periode 1978-1982. Als de populatie zich in die periode op een gunstig niveau bevond, is de GRW gelijk aan de DV.
- De DV was aantoonbaar ongunstig als er rond 1980 sprake was van een langjarige consistente doorzettende afname, de soort als ‘*depleted*’ werd beschouwd (sterk afgenomen voor 1980 en nog niet hersteld), de soort op de Rode Lijst van 1984 stond en/of de populatie kleiner was dan de kritische populatiegrens (zie uitleg laatste bullet). In die gevallen wordt gekeken naar een *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt de populatieomvang in een periode binnen de tijdsperiode 1950-heden waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren (zie bullets hierna).
- Bij nogal wat soorten is sprake van een continue afname voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (periode 1950-1980) en rond 1980 nog geen sprake van herstel. In die gevallen wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. De GRW is dan bepaald op 90% van die geschatte populatieomvang, om rekening te houden met de onzekerheden in de gegevens in deze periode.
- In de andere gevallen waarbij de DV als ongunstig wordt beschouwd wordt voor het bepalen van de EGR gekeken naar de lange termijn van 30 jaar vóór 1980, en de periode daarna, dus de tijdsperiode 1950-2020. Binnen deze periode wordt gezocht naar een periode van minimaal 10 jaar waarin de soort zich op een (relatief) stabiel en gunstig niveau bevond. Als er geen voldoende stabiele periode wordt gevonden, wordt gekeken of er een langdurige periode (30 jaar) zonder afname was. Indien ontwikkelingen in de EGR-periode passen in de natuurlijke populatieschommelingen (bijv. sterfte in strenge winters gevolgd door herstel) dan kan, ondanks deze fluctuaties, nog steeds gesproken worden van een stabiele periode. Wanneer de DV ongunstig was en de EGR te bepalen is, dan is de GRW gelijk aan de EGR.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die in een periode voor 1980 valt en onomkeerbare ontwikkelingen vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn het leefgebied van een soort hebben verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij soorten van het boerenland; tussen 1950 en 1980 is 16% geschikt broedgebied verdwenen door bebouwing (inclusief infrastructuur).
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar als GRW, bijvoorbeeld als de populatie zich in 1980 in een dalperiode bevond en er geen EGR te bepalen is, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. In het geval van recente (her)vestiging wordt het gemiddelde over de periode 2015-2020 genomen als GRW. Bij soorten met een ongunstig populatieniveau rond 1980 waarvoor de EGR niet te bepalen is, is teruggevallen op een kritische populatiegrens. Dit is een waarde waaronder de soort niet meer levensvatbaar in Nederland kan voortbestaan en dus de kans op verdwijnen zeer hoog is. Vanwege de onzekerheden rondom deze norm wordt deze zeer terughoudend toegepast.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de 'Gunstige Referentiewaarde' (GRW) voor de populatie van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van aantallen broedparen (rode punten). Voor periodes met jaarlijkse schattingen (enkele missende jaren uitgezonderd) is het populatieverloop weergegeven als een solide donkerblauwe lijn. In periodes waar geen jaarlijkse schattingen beschikbaar zijn, zijn de jaren met een bekende populatieomvang verbonden met een stippellijn. Periodiek vastgestelde populatiegroottes tijdens de jaren '50 worden weergegeven met een horizontaal gestreepte zwarte lijn die aangeeft welke periode de schatting beslaat (in de regel 1950-1959). Relevante waarden zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1978-1982, oranje), populatieomvang in de laatste 6 jaar (2015-2020, donkerrood) en kritische populatiegrens (paarse stippellijn). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

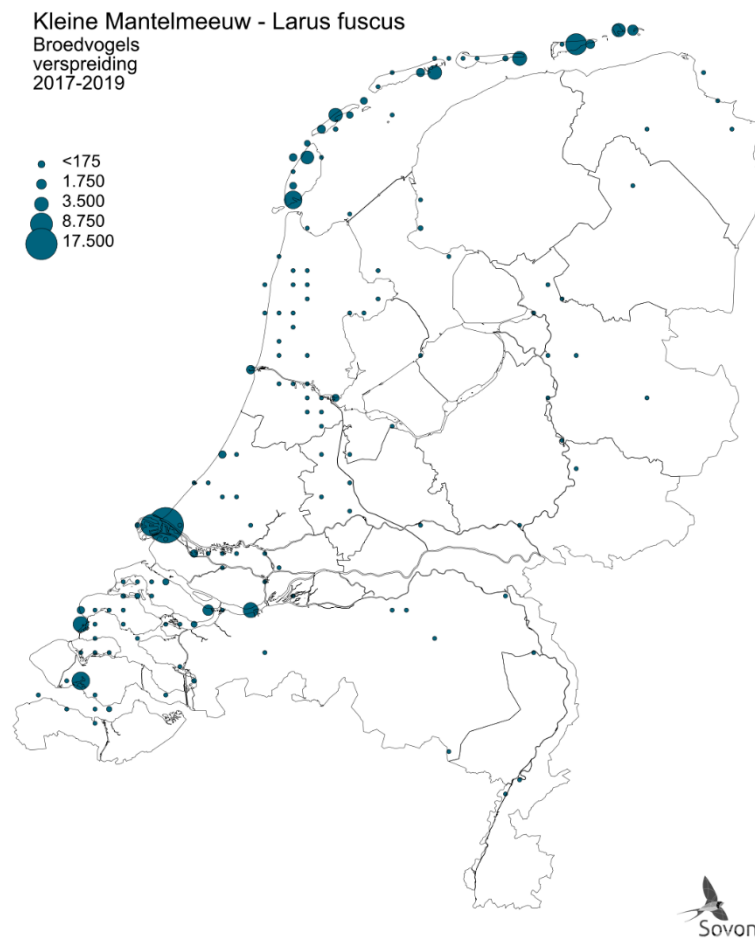
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 13.000 broedparen. Afgezet tegen het huidige aantal (92.000 paren, periode 2015-2020) betekent dit dat de populatie in de huidige situatie ruim boven de GRW voor de populatie zit. Gezien de matig afnemende trend van de afgelopen jaren is alertheid (via monitoring) echter geboden.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

Na het eerste broedgeval, in 1926 op Terschelling, bleef de Kleine Mantelmeeuw lange tijd zeldzaam; rond 1960 ging het om slechts 80 paren (Bijlsma *et al.* 2001). Vanaf 1970 begon een explosieve toename naar meer dan 100.000 paren in 2010. Het landelijk aantal broedparen stabiliseerde echter na 2000 en laat recent een afname zien (figuur 1). De verspreiding is vooral gebonden aan kustgebieden, waterrijke gebieden in Laag-Nederland en vrij incidenteel ook verder in het binnenland (figuur 2). Naar schatting broedt ongeveer de helft van de Nederlandse populatie in het Deltagebied en zo'n 40% op de Waddeneilanden (Koffijberg 2018). Kleine Mantelmeeuwen hebben geprofiteerd van een modernisering

van de vissersvloot in de jaren zestig: een visserijtype waarbij enorme hoeveelheden visserijafval werden geproduceerd, de boomkorvisserij. De vlootomvang bereikte een hoogtepunt aan het einde van de jaren tachtig, begin jaren negentig, waarna de vloot weer kromp (Camphuysen 2013). Deze vermindering zal gezorgd hebben voor een flinke afname van de voedselbeschikbaarheid, wat vogels dwingt om alternatieven te zoeken. Voor het Waddengebied is aangetoond dat voedselschaarste een belangrijke oorzaak is voor slechte broedresultaten (Camphuysen 2013, Koffijberg 2018). In het Deltagebied spelen naast voedselschaarste ook andere factoren een rol. Veel braakliggend gebied in de havens (waar voorheen Kleine Mantelmeeuwen broeden) wordt in gebruik genomen, jaarlijks worden er duizenden eieren geraapt en predatie door Vossen zorgt voor een laag broedsucces in enkele grote kolonies (Lilipaly & Sluiter 2021). In de Delta lijkt het broedsucces iets beter te zijn, al zijn de gegevens niet representatief voor de gehele Delta en te mager voor een goede vergelijking (Schekkerman *et al.* 2021). Binnen de Delta heeft een verschuiving van de kust naar de oostelijke Delta plaatsgevonden, wat samenviel met een aanpassing van het foerageergebied: van de Noordzee naar landbouwgebieden, steden en vuilnisbelten (Meininger 2022).

Figuur 2. Broedverspreiding van de Kleine Mantelmeeuw in 2017-2019. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Momenteel is sprake van een GsvI van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel. Wel is er sprake van knelpunten voor behoud hiervan in de toekomst. Er zijn onder meer aanwijzingen voor een slechte voedselsituatie (schelpdieren, kleine vissen, vogeleieren en kuikens) tijdens de kuikenfase op Texel (Provincie Noord-Holland 2023) en de soort mogelijk zeer kwetsbaar voor aviaire influenza (Slaterus *et al.* 2024). De onderstaande analyse richt zich dan ook op behoud van de gunstige situatie.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- De twee met afstand belangrijkste knelpunten in het beheer van populaties Kleine Mantelmeeuwen (en Zilvermeeuwen) in het Deltagebied zijn de druk op grote haven- en industrieterreinen en de toename in predatiedruk door met name vos. De gevolgen zijn niet alleen een afname van aantallen en broedsucces in de belangrijkste kolonies, maar ook een ongewenste verspreiding naar broedterreinen van andere kustbroedvogels elders in de Delta (waar problemen ontstaan door predatie en verdringing), en naar steden in de wijde omgeving (met overlast voor menselijke bewoners). Stilleggen van de economische ontwikkeling van de havengebieden is ongewenst, maar maatregelen die de negatieve effecten op zowel de meeuwenpopulaties zelf als de druk op natuurwaarden elders in de Delta en op de stedelijke samenlevingen kunnen verminderen zijn wel mogelijk. Met name moet hierbij worden gedacht aan het reserveren en in stand houden of aanleggen van een ruim oppervlak aan geschikt (vos-, verkeers- en verstoringvrij) broedhabitat in of op korte afstand van de oude havenbolwerken, dat als opvang kan dienen voor de verdreven broedvogels (Schekkerman *et al.* 2021).
- Als kolonievogel heeft de Kleine Mantelmeeuw een grote gevoeligheid voor verstoring. Benadering van de kolonie leidt tot sterke verontrusting en vooral in de vestigingsfase van kolonies is de soort gevoelig voor menselijke aanwezigheid. In de broedtijd dienen er geen wandelaars, voertuigen, kano's of roeiboten in of nabij de kolonies te kunnen komen (Krijgsveld *et al.* 2022).
- Windparken die dicht bij de kust of meeuwenkolonies gelegen zijn kunnen een bedreiging vormen voor broedende Kleine Mantelmeeuwen in Nederland (Vanermen *et al.* 2022). De Kleine Mantelmeeuw is gevoelig voor windparken offshore doordat deze soort pelagisch foerageert tot wel 100 km op zee. Het effect op de overleving en populatie is nog onzeker, maar de soort wordt beschouwd als risicosoort (Schekkerman *et al.* 2021). Het is nog onbekend of windturbines ook een negatief effect hebben op de voedselbeschikbaarheid door vermijding/verstoring.

Regionale verschillen

In de Zuidwestelijke Delta broeden verreweg de meeste Kleine Mantelmeeuwen buiten natuurgebieden op industrie- en haventerreinen waar vogels te maken hebben met havenontwikkeling met daaraan gerelateerde verjaging en bestrijding. In meer natuurlijk habitat, zoals eilanden en duinen, speelt dit probleem niet.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

- Historisch is visserij de pijler geweest onder de sterke toename van de Kleine Mantelmeeuw in het Noordzeegebied. Bodemvisserij maakt via discards voedsel beschikbaar dat anders onbereikbaar is. De EU heeft in 2013 in de zeevisserij een aanlandingsplicht (discard ban) ingesteld, die deze voedselbron drastisch heeft verminderd. De aanlandingsplicht geldt vooralsnog alleen voor vissoorten met een ongunstige stand. Verwacht wordt dat de regels in de toekomst verder worden verscherpt, dus het effect van de aanlandingsplicht zal waarschijnlijk voorlopig toenemen (Schekkerman *et al.* 2021).
- LIFE IP Deltanatuur (2016 t/m 2022) was een programma waarin partners uit overheid, natuurorganisaties, waterbeheerders en bedrijven samenwerkten aan natuurverbetering van het deltagebied in Nederland. Zo heeft dit programma bijgedragen aan het terugbrengen van de natuurlijke getijdendynamiek in de Grevelingen, het ontwikkelen van de natuur rond het Haringvliet tot een uniek getijdennatuurgebied en zijn enkele polders langs de noordrand van het Hollandsch Diep in de Hoekse Waard omgevormd tot natuurgebied.
- Begin jaren negentig werd Plan Tureluur ontwikkeld ter compensatie van het verloren buitendijks getijgebied, veroorzaakt door de komst van de Deltawerken. Dit plan zorgde voor de aanleg van ruim 1.000 hectare natuurgebied aan de zuidkust van Schouwen-Duiveland, met slik, water, veilige droogte en veel ondiep water en drassig land. Diverse kustbroedvogels hebben geprofiteerd van de aanleg van deze natuurontwikkelingsgebieden.
- Het 7-Eilandenplan, in 2016 opgesteld door Het Zeeuwse Landschap (HZL) en Delta Project Management (DPM), is een plan voor concrete maatregelen op de korte termijn voor kustbroedvogels in de provincie Zeeland. Het omvat de aanleg van zeven eilanden om kustbroedvogels nieuwe broedgelegenheid te bieden.
- In het Rotterdamse havengebied werden in het afgelopen decennium jaarlijks duizenden eieren geraapt om overlast door broedende vogels te verminderen en vestigingen te voorkomen op te ontwikkelen locaties. In 2019 vond hier als gevolg daarvan een forse afname plaats (met 6.600 broedparen), die deels werd gecompenseerd door een toename elders. In de nabije toekomst zullen

nog meer Kleine Mantelmeeuwen op zoek moeten naar een nieuwe broedplaats vanwege het in gebruik nemen van optieterreinen. Dit kan gaan leiden tot een grotere druk op natuurgebieden waar ook andere kustbroedvogels broeden (Schekkerman *et al.* 2021). Voor de havengebieden van Rotterdam, Dordrecht en Alblasterdam is een Faunabeheerplan Meeuwen opgesteld voor de periode 2022 t/m 2027 (Thissen *et al.* 2022). Hierin wordt onderbouwd welke maatregelen op grond van de belangen volksgezondheid, openbare veiligheid en veiligheid van het luchtverkeer nodig zijn. De maatregel ‘nestbehandeling’ die tot dusver op grote schaal werd toegepast, is komen te vervallen in verband met toenemende zorg over de SvI van met name de Zilvermeeuw.

- Windturbines worden in toenemende mate geplaatst nabij de open wateren en in de nabijheid van kolonies van grote meeuwen, en op zee in mogelijke foerageergebieden. Juist in en om havengebieden (met name Rotterdams Havengebied en Sloegebied) zijn al veel windturbines geplaatst en voor de kust van Zeeland ligt een groot offshore windmolenpark. Turbines langs de kust nabij kolonies zijn hier en daar problematisch m.b.t. aanvaringen (bijvoorbeeld Sloe, Slufter op de Maasvlakte). Binnen het ‘Wind op zee ecologisch programma (Wozep)’ wordt onder aanvoering van Rijkswaterstaat, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, onderzoek gedaan naar de effecten van windparken op vogels, vleermuizen en zeezoogdieren. Hierbinnen wordt veel onderzoek gedaan naar de effecten van windturbines op Kleine Mantelmeeuwen.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

In Nederland komt de ondersoort *Larus fuscus intermedius* voor als broedvogel. Deze ondersoort broedt van Nederland noordelijk tot Zuidwest-Zweden en West-Noorwegen. *L.f. intermedius* behoort tot de West Europese/Oost-Atlantische flyway-populatie en laat op de lange termijn een toename zien. Op de korte termijn zijn de aantallen gestabiliseerd (van Roomen *et al.* 2022). Ook de Europese broedpopulatie is in de 20^e eeuw toegenomen en laat recent een stabilisatie zien (Keller *et al.* 2020). De Kleine Mantelmeeuw staat met de status ‘Least Concern’ niet als bedreigd te boek binnen Europa (Birdlife International 2021).

Kennisleemtes

Er zijn op dit moment geen kennisleemtes die het behouden van de GSvI in de weg staan. De beperkte beschikbare reproductiegegevens uit de Zuidwestelijke Delta wijzen op een te laag broedsucces om de huidige sterfte te compenseren, maar de representativiteit ervan is onzeker omdat juist in de grote kolonies in haven en industriegebied weinig metingen zijn verricht.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

De huidige broedpopulatie ligt met 92.000 broedparen ruim boven de GRW voor de populatie van 13.000 broedparen. Ondanks de matige afname op de korte termijn is de verwachting dat behoud van de GRW voor 2050 haalbaar is, er is een ruime marge.

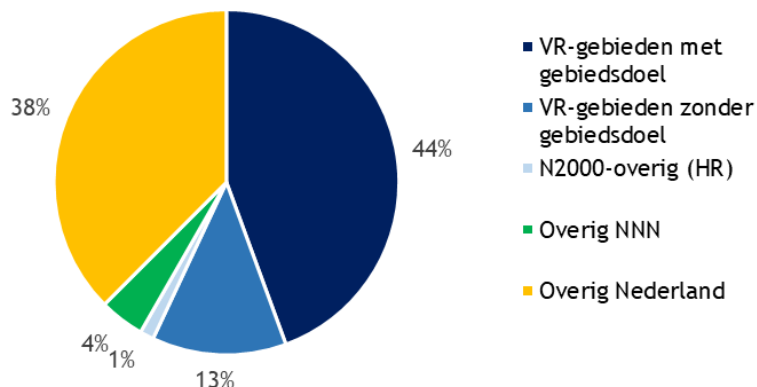
3. Advies landelijk doel

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 13.000 broedparen. Hoewel er alertheid geboden is in verband met de matig afnemende trend van de afgelopen jaren, is de verwachting dat de GRW van 13.000 broedparen gehandhaafd kan worden, er is een ruime marge. Het advies is daarom om het landelijke doel op 13.000 broedparen te stellen.

IV. Regionale opgave

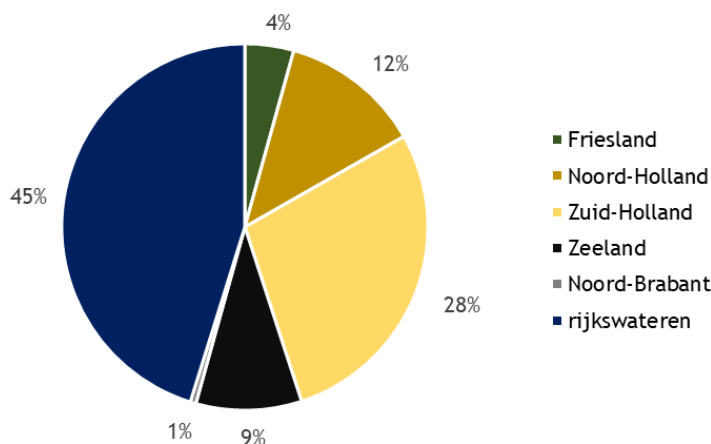
1. Actueel voorkomen

Ruim de helft van de broedpopulatie van de Kleine Mantelmeeuw komt voor binnen vogelrichtlijngebieden (figuur 3). Veel grote kolonies buiten de Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) liggen op industrie-/bedrijvencomplexen en haventerreinen. Zo broeden in de Zuidwestelijke Delta verreweg de meeste Kleine Mantelmeeuwen op het Rotterdams havengebied (Europoort – Maasvlakte), industriegebied Moerdijk (Hollands Diep), het Sloegebied bij Vlissingen en het havengebied van Zeebrugge (Schekkerman *et al.* 2021).

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Het voorkomen van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel is sterk gebonden aan de kust. De belangrijkste regio's zijn dan ook de rijkswateren (45%), Zuid-Holland (28%), Noord-Holland (12%) en Zeeland (9%). Buiten de kustregio zijn broedende Kleine Mantelmeeuwen dun gezaaid, al nemen de aantallen en ook het aantal broedlocaties in het binnenland wel toe. De verwachting is dat deze ontwikkeling waarschijnlijk doorzet aangezien kustkolonies verder onder druk komen te staan vanwege het steeds beperkter worden van het voedselaanbod uit zee en de toenemende mate van verstoring van kolonies in de kustzone (Nagtegaal & van Bruggen 2015).

Figuur 4. Aanwezigheid van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Het Natura 2000-gebied Waddenzee is met ruim een kwart van de landelijke broedpopulatie het belangrijkste gebied voor de Kleine Mantelmeeuw in Nederland (tabel 3). In de Delta is de Maasvlakte bij Oostvoorne, onderdeel van het Rotterdamse haventerrein, verreweg het belangrijkste gebied.

Tabel 3. De belangrijkste broedgebieden van de Kleine Mantelmeeuw in de periode 2015-2020. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrictlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Waddenzee	VR*/HR	rw	24.425	28%	19.000
Oostvoorne, Maasvlakte	overig	ZH,Zl	20.633	23%	-
Duinen en Lage Land Texel	VR*/HR	NH	10.434	12%	14.000
Duinen Vlieland	VR*/HR	Fr	3.510	4%	2.500
Oosterschelde, Werkeiland Neeltje Jans	NNN	Zl	3.223	4%	-
Hollands Diep	VR/HR	rw	2.436	3%	-
Haringvliet	VR/HR	rw	2.308	3%	-
Noordzeekustzone	VR/HR	rw	2.130	2%	-
Veerse Meer	VR*	rw	146	<1%	590

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Kleine Mantelmeeuw is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er voor de Kleine Mantelmeeuw geen aanvullende landelijke opgave is (het verschil tussen de huidige populatieomvang (2015-2020) en de gewenste populatieomvang in 2050), is er ook geen aanvullende regionale opgave (tabel 4). In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. De rijkswateren (45%), Zuid-Holland (28%) en Noord-Holland (12%) zijn de belangrijkste regio's voor de Nederlandse broedpopulatie van de Kleine Mantelmeeuw. In elk van de overige regio's bevindt zich minder dan 10% van de landelijke populatie.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kleine Mantelmeeuw als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	41.000	45%	n.b.	6.000
Zuid-Holland	26.000	28%	stabiel	3.700
Noord-Holland	11.000	12%	stabiel	1.500
Zeeland	9.000	9%	matige afname	1.150
Friesland	4.000	4%	matige afname	500
Noord-Brabant	450	1%	sterke toename	150
Overige regio's	230	elk <1%	-	behoud broedlocaties
Landelijk	92.000	100%	matige afname	13.000

V. Prioritering

De Kleine Mantelmeeuw bevindt zich als broedvogel in een GSvI. Verjaging van Kleine Mantelmeeuwen in de grote havengebieden van de Zuidwestelijke Delta kan leiden tot vestiging in bestaande broedgebieden van kustbroedvogels elders in de Delta, met negatieve gevolgen voor die soorten door predatie en verdringing of vermijding (Schekkerman *et al.* 2021). De precieze omvang hiervan, en in hoeverre dit conflicteert met andere landelijke doelen of gebiedsdoelen is niet bekend.

Literatuur

- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFIJBERG K., VERGEER J.W. & VAN DER MELJ T. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- CAMPHUYSEN C. 2013. A historical ecology of two closely related gull species (Laridae): multiple adaptations to a man-made environment. Proefschrift. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KOFFIJBERG K. 2018. Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*. Pp. 306-307. in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KRIJGVELD K.L., KLAASSEN B. & VAN DER WINDEN J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofd rapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- LILIPALY S.J. & SLUIJTER M. 2021. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 2020. Rijkswaterstaat, Centrale informatievoorziening Rapport BM 21.09. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2021-05. Deltamilieu Projecten, Vlissingen.
- MEININGER P.L. (RED.). 2022. Avifauna Zeelandica. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- NAGTEGAAL J. & VAN BRUGGEN J. 2015. Kolonisatie van het binnenland door de Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw – een overzicht tot en met 2015. *Limosa* 91: 168-180.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023. Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel. Concept 30 maart 2023, opgesteld door Directie Beleid – Sector Groen.
- VAN ROOMEN M., CITEGETSE G., CROWE O., DODMAN T., HAGEMELJER W., MEISE K. & SCHEKKERMAN H. (EDS.). 2022. East Atlantic Flyway Assessment 2020. The status of coastal waterbird populations and their sites. Wadden Sea Flyway Initiative p/a CWSS, Wilhelmshaven, Germany, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands, BirdLife International, Cambridge, United Kingdom.
- SCHEKKERMAN H., ARTS F., BUIJS R.-J., COURTENS W., VAN DAELE T., FIJN R., VAN KLEUNEN A., VAN DER JEUGD H., ROODBERGEN M., STIENEN E., DE VRIES L. & ENS B.J. 2021. Geïntegreerde populatieanalyse van vijf soorten kustbroedvogels in het Zuidwestelijk Deltagebied. Sovon-rapport 2021/03, CAPS-rapport 2021/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R., BRESSER S. & BRINKMAN C. 2024. Hoogpathogene aviaire influenza als bedreiging voor vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2024/19. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- THISSEN J., AMPT V., VAN BOMMEL F. & HUBER M. 2022. Faunabeheerplan Meeuwen; Havengebieden van Rotterdam, Dordrecht en Alblasserdam 2022 t/m 2027. Van Bommel FAUNAWERK & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, Wageningen/Den Haag.
- VANERMEN N., FIJN R.C., BRAVO REBOLLEDO E., BUIJS R.-J., COURTENS W., DUJNS S., LILIPALY S., VERSTRAETE H. & STIENEN E.W.M. 2022. Tracking lesser black-backed and herring gulls in the Dutch Delta. Distribution, behaviour, breeding success and diet in relation to (future) offshore wind farms. Bureau Waardenburg Report 21- 318. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Kleine Mantelmeeuw. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/5910>. Geraadpleegd op 17/05/2022.